

ADVIES 1608

Stemrecht voor zestien- en zeventienjarigen

Datum: 4 mei 2016

Voorzitter: Nozizwe Dube

Aanwezigen: Al Hilou Fatimah, Aernouts Fried, Baetens Jo, Daniels Hanne, De Ceulaer Niels, De Waele Bieke, Fort Kwinten, Seynaeve Koen, De Meulder Seppe, Safi Hella, Seynaeve Koen, Van Puymbroeck Jihad, Vandeghinste Nicky, Verhaeghe Isaac, Wolf Alexandra

De Vlaamse Jeugd Raad, in vergadering op 4 mei 2016, onder voorzitterschap van Nozizwe Dube, en met bovenvermelde aanwezigen, adviseert met 15 stemmen voor en één onthouding het volgende:

1. Voer stemrecht in voor zestien- en zeventienjarigen. 2
2. Communiceer over politieke thema's op een manier die toegankelijk en begrijpelijk is voor jongeren. 3
3. Geef jongeren meer maatschappelijke en politieke vorming in het onderwijs. Zorg dat elke school dit op een gecoördineerde manier inbedt. 4
4. Zorg voor een eenvoudige en duidelijke stemprocedure. 4
5. Heb bij de omkadering extra aandacht voor kwetsbare groepen. 4
6. Zet in op verschillende participatiemogelijkheden voor kinderen en jongeren. 5
7. Erken en benadruk positieve effecten van de invoering van stemrecht voor zestien- en zeventienjarigen: 5
 - de erkenning van jongeren als volwaardige burgers;
 - jongeren op de politieke agenda;
 - de bevordering van politieke belangstelling en competentie.

1 Situering

De Vlaamse Jeugdraad streeft naar een samenleving waaraan kinderen en jongeren actief mee vorm geven. We leven in een diverse samenleving met verschillende generaties, bevolkingsgroepen, (sub)culturen, visies, ideeën, smaken ... Participatie is een mensenrecht dat fundamenteel is voor het bereiken van een duurzame maatschappij. Dus ieder mens zou het recht moeten krijgen om mee te bouwen aan die samenleving.

Kinderen en jongeren hebben, net als iedereen, hun eigen kijk op hun omgeving en de wereld. Het zijn competente burgers die het verdienen om actief mee vorm te geven aan de wereld.

Op Europees niveau woedt op dit moment een stevig debat over het verlagen van de stemgerechtigde leeftijd. De Raad van Europa riep in 2011 via een Resolutie al haar lidstaten op om het debat over stemrecht vanaf zestien jaar aan te gaan. Het Europees Jeugdforum, het platform van Europese jeugdleden, pleit voor de algemene invoering van stemrecht vanaf zestien jaar en heeft het debat hierover op gang gebracht in het Europees Parlement. Sommige landen hebben deze verlaging intussen al in de praktijk gebracht, in andere landen woedt de discussie hevig. Deze ervaringen uit het buitenland bevatten heel wat zinvolle informatie voor de discussie in België.

Om dit advies terdege te kunnen opstellen, gingen we in de eerste plaats in dialoog met heel wat jongeren¹. Daarnaast spraken we ook met experts met juridische, politicologische, psychologische en pedagogische achtergrond².

De Vlaamse Jeugdraad wil aanstoker en aanvoerder zijn van dit debat in België, door zelf een duidelijk en sterk standpunt in te nemen. Als pleitbezorger voor meer participatie van alle kinderen en jongeren, gelooft de Vlaamse Jeugdraad dat dit advies een belangrijke stap is in het belang van elke jongeren.

De Vlaamse Jeugdraad adviseert daarom om jongeren vanaf zestien jaar stemrecht te geven, en hen op die manier te erkennen in hun burgerschap en hen formeel te betrekken bij het vormen van onze samenleving.

2 Advies

2.1 Betrek jongeren meer bij het beleid, geef hen stemrecht.

Voer stemrecht in voor zestien- en zeventienjarigen.

Jongeren maken een cruciaal deel uit van onze samenleving, daarover zijn we het allemaal eens. Het is belangrijk dat zij als volwaardige burgers erkend worden en mee vorm kunnen geven aan het beleid.

Toch staan jongeren met betrekking tot hun structurele deelname aan het beleid nog steeds aan de zijlijn te wachten tot de dag waarop ze officieel meerderjarig worden. In artikel 21 van het Internationaal Verdrag van de Rechten van de Mens lezen we nochtans: "Everyone has the right to take part in the government of his country, directly or through freely chosen representatives."³ En ook in het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind is participatie een van de vier basisprincipes. **De Vlaamse Jeugdraad vraagt daarom om zestien- en zeventienjarigen in hun burgerschap en engagement te erkennen, en hen stemrecht te verlenen.**

¹ In het kader van de Gestructureerde Dialoog deden we een project Euroinion, over beleidsparticipatie. Daarnaast stelden we een lespakket op aan de hand waarvan leerlingen met hun klas in debat gingen over stemrecht vanaf 16 jaar en verzamelden de resultaten van deze debatten.

² <https://www.youtube.com/watch?v=6QXg2X1oRxl>

³ <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

De Vlaamse Jeugd Raad is ervan overtuigd dat jongeren vanaf zestien jaar over voldoende competenties beschikken om weloverwogen keuzes te maken en de gevolgen van die keuzes in te schatten. Dat tonen resultaten uit een onderzoek naar aanleiding van de verlaging van de stemgerechtigde leeftijd in Schotland⁴ ook duidelijk aan.

Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat het invoeren van stemrecht vanaf zestien jaar deze competentie alleen maar versterkt. Door het verlagen van de stemgerechtigde leeftijd kunnen we de politieke interesse, en later de betrokkenheid, van jongeren verhogen. Onderzoek toont immers aan dat minderjarigen meer politieke interesse tonen naarmate ze meer kansen krijgen om er ook werkelijk in te participeren.⁵ Verder blijkt dat ze ook op latere leeftijd een meer onderbouwde stemkeuze kunnen maken en meer belang hechten aan verkiezingen.^{6,7}

Geen enkele jongere is dezelfde. Jongeren hebben nood aan vrijheid en ruimte om te experimenteren. En in de publieke opinie wordt wel eens gesteld dat ze moeten gespaard blijven van de harde wereld van de politiek. Maar is het niet eerlijker om die keuze aan de jongere zelf over te laten?

Naast een positief effect op het politieke engagement van jongeren, zijn we ervan overtuigd dat stemrecht voor zestien- en zeventienjarigen jaar ook een positief effect heeft op het engagement van politici. Politici zullen zich nauwer betrokken voelen bij de leefwereld van jongeren, waardoor mogelijke oorzaken en oplossingen sneller gevonden kunnen worden. Bovendien versterkt de verlaging van de stemgerechtigde leeftijd de hele democratie. Jongeren laten stemmen vergroot het electoraal publiek, en creëert daarmee ook een groter democratisch draagvlak voor verkozenen. Zowel jongeren als politici hebben baat bij en worden sterker door stemrecht voor zestien- en zeventienjarigen.

2.2 Omkadering

De Vlaamse Jeugd Raad is ervan overtuigd dat jongeren vanaf zestien jaar over voldoende competenties beschikken om weloverwogen beslissingen te nemen. We willen echter wel het belang van correcte informatie en omkadering benadrukken.

2.2.1 Communicatie op maat van jongeren (én volwassenen)

Communiceer over politieke thema's op een manier die toegankelijk en begrijpelijk is voor jongeren.

Het politieke kader van partijen, verkiezingen, trage besluitvorming en gebruik van vakterminologie is voor veel minderjarigen een ver-van-mijn-bedshow waar ze weinig van begrijpen. Maar dat is voor heel wat volwassenen niet anders. De uitvoerig besproken kloof tussen burger en politiek geeft dit duidelijk aan. Een kloof die misschien wel meer zegt over de staat van de politiek dan over het engagement van de burger. Om meer jongeren te betrekken, moet politiek aantrekkelijker en vooral bevattelijker worden voor jongeren. Die evolutie zal ongetwijfeld ook een positief effect hebben op de vele volwassenen die vandaag de dag ook hebben afgehaakt.⁸ Het VN Kinderrechtenverdrag stelt dat kinderen recht hebben op participatie, maar ook op informatie. Het op maat geïnformeerd worden over politiek is een belangrijke voorwaarde om te kunnen participeren.⁹

⁴ How lowering the voting age to 16 can be an opportunity to improve youth political engagement: Lessons learned from the Scottish Independence Referendum (<http://www.youthforum.org/assets/2014/04/dpart-Eichhorn-16VotingAge-Briefing.pdf>)

⁵ Spruyt, B. en Van Droogenbroeck F. (2014), Jongeren over politiek: een situatieschets en vergelijking met bevindingen uit eerdere JOP-monitors.

⁶ Franklin N. Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945 (http://assets.cambridge.org/97805215/41473/frontmatter/9780521541473_frontmatter.pdf)

⁷ Bhatti Y., Hansen K.M., Wass H. The relationship between age and turnout: a roller-coaster ride (http://www.kaspermhansen.eu/Work/Bhatti_et_al_2012.pdf)

⁸ Naar: Advies Stemrecht op zestien, kinderrechtencommissariaat, Stuk 2000-2001/8

⁹ Zie ook advies Vlaamse Jeugd Raad 1509 Beleidsparticipatie van jongeren

2.2.2 Meer politieke vorming op school¹⁰

Geef jongeren meer maatschappelijke en politieke vorming in het onderwijs. Zorg dat elke school dit op een gecoördineerde manier inbedt.

In bevragingen geven jongeren aan dat ze meer willen weten en leren over de werking van ons politiek systeem. Vandaag zit maatschappelijke en politieke vorming in het onderwijs vervat in de vakoverschrijdende eindtermen (V.O.E.T.). Dit betekent dat scholen enkel een inspanningsverplichting hebben en zelf mogen bepalen op welke manier ze aan deze eindterm tegemoetkomen. Alleen zijn zaken zoals participatie en burgerschap aan geen enkel vak specifiek toegeschreven, waardoor het gevaar bestaat dat geen enkele leerkracht dit engagement opneemt. Jongeren geven aan dat politieke en maatschappelijke vorming te weinig aan bod komt in hun lessen en hebben nog te vaak het gevoel dat ze 'de wereld worden ingegooid' op hun achttiende. De V.O.E.T. burgerschapseducatie blijkt dus te vrijblijvend en onvoldoende concreet.

Maak werk van een systeem dat de voordelen van vakoverschrijdende eindtermen en van een specifiek vak combineert. Dit kan bijvoorbeeld via de invoering van een vak maatschappelijke en politieke vorming, gecombineerd met een coördinerende leraar die verantwoordelijk is voor de maatschappelijke en politieke vorming op school buiten specifieke schoolvakken.

Deze vorming mag echter niet enkel gericht zijn op kennisoverdracht zoals het leren van politieke structuren en besluitvormingsprocessen. Het moet samengaan met het creëren van een open leeromgeving waarin de jongeren de kans krijgen om een eigen, kritische mening te vormen, respectvol te uiten en te vertalen naar een stem. Ons onderwijs moet meer ruimte bieden om te discussiëren over maatschappelijke fenomenen.

Daarnaast is het belangrijk dat scholen een participatieve cultuur omarmen¹¹. Participerende leerlingen ervaren immers een beter schoolklimaat¹². Leerlingen die op school al een positieve participatie-ervaring hebben, zullen later ook sneller en overtuigender deelnemen aan de politieke besluitvorming.

Op deze manier kunnen jongeren op school zowel aan hun kennis als aan hun vaardigheden en attitudes werken.

2.2.3 Eenvoudige en duidelijke procedure

Zorg voor een eenvoudige en duidelijke stemprocedure.

Bezorg stemgerechtigde jongeren een oproepingsbrief waarin duidelijk vermeld staat waar en wanneer ze hun stem kunnen uitbrengen. Ingewikkelde aanvraagprocedures werken enkel intimiderend.

2.2.4 Aandacht voor kwetsbare groepen

Heb bij de omkadering extra aandacht voor kwetsbare groepen.

De Vlaamse jeugdraad gelooft sterk in de mogelijkheden die stemrecht voor zestien- en zeventienjarigen kan bieden en wil hier alle jongeren in betrekken. Sommige jongeren hebben nood aan meer ondersteuning. We vragen daarom

¹⁰ Zie ook advies Vlaamse Jeugdraad 1304 Maatschappelijke en politieke vorming op school

¹¹ Advies 1509 beleidsparticipatie van jongeren

¹² De Groof, S. (2003). Leerlingenparticipatie nader bekeken. Een kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar de betekenis en het belang van participatie op school. Brussel: VUB, TOR.

extra aandacht voor meer kwetsbare groepen jongeren, zodat ook zij de kennis, vaardigheden en attitudes kunnen ontwikkelen die hen in staat stellen om een weloverwogen stem uit te brengen.

2.3 Andere participatiemogelijkheden

Zet in op verschillende participatiemogelijkheden voor kinderen en jongeren.

De Vlaamse Jeugd Raad benadrukt het belang van een divers aanbod van participatie. De invoering van stemrecht voor zestien- en zeventienjarigen is geen vervanging voor andere vormen van inspraak. Integendeel, kinderen en jongeren moeten altijd de kans krijgen om hun stem te laten horen en bij het beleid te worden betrokken, niet enkel tijdens verkiezingen.

Blijf dus inzetten op verschillende vormen van directe en indirecte participatie van jongeren aan onze samenleving. Hou steeds rekening met de diversiteit van onze jongeren, hun leefwereld, leeftijd en gevarieerde interesses. Op die manier kunnen formeel stemrecht en andere vormen van participatie elkaar aanvullen en versterken.

2.4 Mogelijke effecten van de verlaging van de stemgerechtigde leeftijd

Erken en benadruk positieve effecten van de invoering van stemrecht voor zestien- en zeventienjarigen:

- de erkenning van jongeren als volwaardige burgers;
- jongeren op de politieke agenda;
- de bevordering van politieke belangstelling en competentie.

2.4.1 Jongeren als volwaardige burgers

Minderjarigen in België zijn op politiek vlak geen partner, gezien enkel meerderjarige burgers stemgerechtigd zijn. Invloed hebben op het politieke beslissingsproces kan op verschillende manieren gebeuren. Er bestaan specifieke initiatieven voor het betrekken van kinderen en jongeren, zoals KRAS, de kindergemeenteraad en de jeugd Raad. Maar ook reguliere politieke instituties en structuren, zoals het parlement en de vakbonden, zouden meer rekening moeten houden met hen. Hoewel stemrecht slechts één mogelijk instrument is, is het dé symbolische test voor politieke participatie door jongeren, en daardoor ook het criterium voor volwaardig burgerschap.

2.4.2 Jongeren op de politieke agenda

Waarom zouden jongeren belangstelling tonen voor een politiek die zich niet engageert voor hen? Beleidsmakers lijken enkel geïnteresseerd in minderjarigen wanneer ze problemen hebben of veroorzaken. Beslissingen die invloed hebben op hun leefwereld worden vaak boven hun hoofden genomen. Stemrecht voor jongeren van zestien en zeventien kan zorgen voor de toename van wederzijdse interesse.

Het verlagen van de stemgerechtigde leeftijd zal positieve bewegingen in gang zetten zoals:

- een grotere politieke reflex om rekening te houden met jongeren tijdens de campagne en standpuntbepaling, doordat zestien- en zeventienjarigen ook potentiële kiezers zijn;
- een bewustere en positievere omgang met jongeren;
- een beleid aangepast aan de noden die jongeren zelf aangeven;
- de verhoging van het politieke engagement van jongeren;

2.4.3 Bevorderen van politieke belangstelling

Uit de JOP-monitor¹³ blijkt dat ongeveer de helft van onze Vlaamse jongeren geen interesse toont in politiek.

Onderzoek¹⁴ naar de gevolgen van het verlagen van de stemgerechtigde leeftijd in Oostenrijk¹⁵ heeft uitgewezen dat de interesse bij zestien- tot achttienjarige jongeren opmerkelijk stijgt nadat ze toegang krijgen tot het stemrecht. Jongeren zullen actiever op zoek gaan naar informatie over het politieke systeem en de manier waarop politiek hun dagelijkse leven beïnvloedt.

¹³ Spruyt, B. en Van Droogenbroeck F. (2014), Jongeren over politiek: een situatieschets en vergelijking met bevindingen uit eerdere JOP-monitors.

¹⁴ Zeglovits E. en Schwarzer S., Citizenship Education in-between Learning and Experience, 2009

¹⁵ In Oostenrijk wordt sinds 2008 stemrecht toegekend vanaf 16 jaar en dit voor zowel regionale, nationale als Europese verkiezingen.